

TÜRK TARİH ENCÜMENİ MECMUASI

TÜRK TARİH ENCÜMENİ TARAFINDAN NESREDİLİR

YENİ SERİ — CİLT I

SAYI I — HAZİRAN — AĞUSTOS 1929

BU SAYIDA

Akçura Oğlu Yusuf	Nutuk
İbnülemin Mahmut Kemal	Hafız Müşfik
Ali Fuat	Mansurî Zade Mustafa Paşa
Necip Asım	Daruşşafaka
İbnülemin, Mahmut Kemal	Bayburtlu Zihni
Nahit Sırrı	Şark Seyyahları
Necip Asım	Meskûkâtçı Ali bey
A. Y.	Bibliyografi

İSTANBUL
GÜTEMBERK MATBAASI
1929

« BAYBURTLU ZİHNİ »

ve

Erzurum şairleri

İbnülemin Mahmut Kemal

Ankara kız lisesi muallimlerinden Ziyaüttin Fahri bey « Bayburtlu Zihni » ve « Erzurum şairleri » ünvanlı eserlerinden birer nüsha ihda etmiştir.

Bir taraftan evladı vatanın talimine, bir taraftan da « isimleri unutulmuş, nesilleri kesilmiş » olan meziyyet mendanı eslafın ihyayı namına himmet eylediğinden dolayı mumaillehy, taktir ve teşekküre layıktır.

Vatanı azizin her köşesinde — zaman zaman yetişen — mesaliki muhtelifeye mensup erbabı liyakatın hayat ve eserlerini, Ziyaüttin Fahri bey gibi kadirşinasan tettebbu ve tesbit etse adeta ihyayı emvat edilmiş olur.

Bir milletin âlemi medeniyyette ihraz ettiği mevki, âlemi medeniyete ihda ettiği eshabı hüner ve marifet ile tayin olunur. Hüner ve marifet sahipleri toprak altında kalan asarı nefisei kadime gibi mahkûmı nisyan olursa sahai medeniyyette bir mevki temin etmek pek müşküldür. Bizim gibi, yetiştirdiği kıymetli ademlerden, vücude getirdiği kıymetli eserlerden haberdar olmayan bir cemiyet tasavvur edilemez. İsimlerini işitmediğimiz nice mühim eşhas ve âsarımız vardır ki, kabil olupta sinema gibi gözümüzün önünden geçse bizi sabahı haşre kadar vakfı hayreteder.

Teşekkür olunur ki, son zamanlarda memleketin her tarafında eslâfı kiramın namını ve asarını ihya edebilecek surette himmetler, gayretler ibraz ediliyor.

Her fert, doğduğu, yahut yaşadığı memleketin yetiştirdiği ehli hüner ve danişi yazsa, yazılan eserler bir araya getirilince umum vatanın tarihi marifeti vücuda gelmiş olur. Küçük himmetler büyük işler görür.

Bursalı « Mehmet Tahir » bey merhum, Aydın vilayetinde bulunduğu esnada o vilayete mensup ulema, üdeba ve şuarayı, Edirneli Badi efendi merhum Edirne meşahirini yazdıkları gibi Balıkesir meb'usu Fazılı

İsmail Hakki bey, Karesi ve şuarayı mualliminden Hamami zade İhsan bey, Trabuzon şuarasına dair nafi eserler tertip etmişlerdir.

Edebiyat muallimlerinden Sadüettin Nüzhet beyle isimlerini tahattur edemediğim diğer zevat ta — buldukları vilayetlerin meşahirine dair — neşriyatta bulunmuşlardır.

Bu yolda himmetleri görülen kadirşinaslar elbette muasırın ve ahlak tarafından hürmet ve teşekkür ile yad olunacaklardır.

Ziyaüttin Fahri bey « Bayburtlu Zihni » ünvanlı eserinde « Biz, bir çok noksanlarla dolu olan tetkikimizde... » diyor. Vesaitten mahrum olarak ortaya bir eser koymak bittabi zordur, elbette noksandan âzade olamaz. Vesait mükemmel olsaydı eserde tekemmül ederdi. Mahaza eser, muharririnin dediği kadar noksanlarla dolu değildir.

Edebi mütaleat ve tahlilâta dair iradı mülâhazaya lüzüm görmeye- rek mevadı saireden gözüme ilişen bir kaç noktayı — taharrii kusur değil, ilme hizmet eylemek maksadı hayırhahanesiyle — ihtar etmeği muvafık gördüm. İnşallâh ikinci defa tab'ına muvaffakiyet hasıl olursa ihtarlarım belki, işe yarar.

* * *

« Bayburtlu Zihni » namındaki eserin 13, 48 ve 69 uncu sahifele- rinde mevzuu bahsolan Ali Namık efendi, sadrı esbak Sait Paşa merhu- mun pederi ve Tahran maslahat gûzarıdır.

Sahife 19 : Zihninin bir menzumesindeki :

« Pençü dih sâl oldu gerçi haceyim ya hamise
Rabia mümkündü ancak olmasa arada of »

beytine atfen muharriri eser «buradan anlaşılıyorki zamanının ilmiye- cilliğine ait rütbelerden hamiseye nail olmuş, yalnız rabia payesini de al- mak için meclisi vâlayı tahriki düşünmüştür» diyor. yakın zamanlara kadar her sene neşrolunan resmi sâlnamelere bakılısa görülür ki Zihninin söylediği hamise rütbesi «zamanının ilmiyeciliğine ait» değildir. Rütbe-i Mülkiyeden dir. Mülki rutbeler haccânlık ve hamiseden başlar, Rabia, salise, saniye ilaahirihı... rutbelerine tereffu ederdi. Zihni «hikâye-i garibe» ünvanlı eserinin mukaddemesinde «1255 de mükemmel divan tertip ve baîâliye taktim ile hacelik rütbe-i celilesine» nail alduğunu söylüyor.

Sahife 23 : Zihninin, donanma ile «Akâ»ya gidişinden ve divanı hü- mayunda kâtiplik edişinden bahseylediği sırada «Resmi evrak ve vesaik

içinde hayatını, yazılarını, fikirlerini görmek, bu suretle şairi bihakkin tanımak imkânsız değildir» deniliyor.

Donanmadaki hey'eti tahririyye arasında alelade bir kâtibin değil, hatta amiralın da hayatını, yazılarını, fikirlerini görmek mümkün değildir.

Zihninin divanı hümayunda kâtipliği yoktur, rütbesi hâcegânlıktır ki emri itibaridir. Bilfarz divanı hümayun kâtiblerinden olsada öyle bir kâtip şöyle dursun divanı hümayunun en büyük amiri olan Beylikcinin bile resmi evrak ve vesaik içinde hayatını, yazılarını, fikirlerini görüp de o zata dair bir fikir edinmek gayrı kabildir. Evrak ve vesaiki en ziyade mazbut olan daire, divanı hümayun olduğu halde orada hizmeti sepk eden büyük küçük memurlara dair her aradığınızı bulamazsınız. Ben, mülğa divanda Beylikcilik makamında bulundum, aradığım zevatı güzeşteye dair malûmatı müfide bulamadım.

Sahife 25 : «Osmanlı müellifleri» nde Zihninin «Hikâyei garibe» atlı bir eserinden bahsedildiği ve böyle bir eser bulunsa ittila hasıl olacağı söyleniyor.

İsmi, vak'anın tarihi olan «Hikâyei garibe 1261» nin hattatı şehir Zeki dede merhum harafından nefis hattı talik ile 1273 senei hicriyesinde yazılmış olan nüshası kütüphanemde mevcuttur.

Bu eser, Bayburt beylerinden Paşa zade hacı Sadullah beyin oğlu Abdullah beyin on sekiz senelik sergüzeşti elimini havidir ki, Abdullah beyin eyyamı sabavetinde uhdesinde bulunan Bayburt voyvadalığı vekâletle idare olunurken Zihni, hizmeti kitabefinde bulunmuş olduğundan Trabzon valisi hazinedar zade Abdullah Paşanın emrile sergüzeştini Abdullah beyden dinleyerek bu eseri yazmıştır.

Nüshası o kadar nadirdir ki Ziyaüttin Fahri bey « böyle bir eser bulunsaydı ittila hasıl olurdu » demekte haklıdır. Zihni, bu eseri itina ile yazmıştır, mensur ve manzumdur.

Sahife 26 : Muradı Salis devrinde kâtibî divan olan Zihni isminde bir şairin 1201 de öldüğü ve « Gazi giray » ın gazeline nazire söylediği beyan olunuyor. Tarihte zühul edilmiştir, yahut mürettip sehvidir. Bu tarih 1021 olacaktır. Zannımda hata etmiyorsam Muradı salisin kâtiptî divanı olan Zihni başka, Gazi girayın hizmetinde bulunan Erzurumlu Zihni başkadır.

Sahife 30 : Zihni, bir kasidesinde « On beş sene oldu haman sayende oldum hâcegân » demesinden dolayı « bu kaside şairin on beş sene Reşit Paşanın hâcegânlık vazifesinde bulunduğunu göstermek itibariyle de tarihen faydalı görünmektedir » deniliyor. « Hâcegânlık » namile bir vazife yoktu, « Hâcegânlık » namında bir rütbe vardı. Zihni,

Mehmet Reşit paşanın sayesinde on beş sene evvel Hâcegânlık rütbesini ihraz ettiğimi söylüyor, paşanın Hâcegânlık vazifesinde bulunduğunu söylemiyor.

Sahife 31 : Defterdar Cazım efendinin İbni Haldun nushasını yazdırdığına Zihninin söylediği « bu sâl yazdırdı Cazım bey de yümni İbni Halduni 1269 » tarihi aynen dercedildikten sonra « Bu tarih, itmamı mutalea ve ya istinsah şıklarından hangisine aittir, bu ciheti tayin edemiyoruz » deniliyor. « yazdırdı » kaydı meydanda dururken tereddüde düşmek, tayini cihet edememek o satırların acele ile yazıldığına delâlet ediyor.

Manzumede «Cazım» efendinin «Defterdar» olduğu tasrih edilmişken 31 inci sahifedeki notta mürettip tarafından Cazımın cimi -ha- yatahvil olunarak «Hazım beyin» Erzurumda iken sevişdiği dostlarından defterdar Cazım bey olması çok muhtemeldir» denilmesi çok garip göründü.

«Sergüzeştname»de evvela Sürmene ve bilahere vakfı kebirden azline bais olduğundan dolayı gayet müstehcen surette hecv ve tahkir ettiği Trabzon defterdarı Cazım efendi, Zihninin « seviştiği dostlarından » denilen Cazım efendidir ki şuaradandır.

Sahife 33 : Zihni tarafından gazelleri tahmis edilen ve « şahsiyetlerini bilemediğimiz » denilen şairlerden «Hikmet» şeyhulislami esbak Arif Hikmet beydir. «Vecdi» Köprülü Mehmet paşanın, kemali taktirle divanı hümayun beylikciliğine tayin ve muhharen katleylediği Abdülbaki Vecdi beydir. «Hamdi» vüzerayı vülattan Vecihi paşanın mektubcusu Hamdi efendidir. «Sadık» Vecihi paşanın büyük oğlu ayanı kadimeden İsmail Sadık Kemal paşadır ki « 38 » inci sahifada «Sadık» paşa denilen bu zattır. Ve «Sadık» paşa değil «Kemal paşa» namile maruftur.

Sahife 40 : « Esasen bu bahrı tavil de bir mensur naitten başka bir şey değildir » buyuruluyor. Bahrı tavilden nazmedilen o nait, mensur değildir, manzumdur. Bahri tavilin ne demek olduğu edebiyat istillahatına müteallik asarda tarif olunmuştur.

Sahife 45 : « Harputlu hacı Hayrinin bir gazeline Zihninin aynı kafiye ve başka bir redif ile nazire yazdığına » ait rivayeti teyit edecek vaziyette bulunulmadığından ve bu rivayetin tamamen esassız olduğu da söylenemeyeceğinden ihtirazi bir takyit ile sade kaydedildiği beyyine olunuyor. Aynı kafiye, fakat başka bir redif ile söylenen nazımlara « nazire » itlaki şayanı nazardır. « Harputlu hacı Hayri » denilen zat, Ergani ve Dersim mutasarrıflıklarında bulunmuş ve 1328 de vefat etmiş olan ve « Hatırayı ahdı şebab » ünvanlı matbu bir mecmuayı eşarı bu-

lunan Harputlu Hayri efendi ise bu zat 1272 de tevellüt ve Zihni efendi 1276 da vefat etmiştir. Dört yaşında bir çocuk gazel tanzim edemeyeceğinden ana nazire söylenemeyeceği de bedihiyattandır. Zihninin gazeline nazire söylediği zat, Harputlu Hayri değil, belki Harputlu Rahmi efendidir ki 1303 de seksen yaşında vefat etmiştir. Ve divanı matbudur.

Sahife 50 : de mevzu bahsolan Canik mutasarrıfı Kâmil paşa, 62 inci sahifede sadrı esbak Yusuf Kâmil paşa olarak gösterilmiştir. Bu zat, müteaddit mütasarrıflıkda bulunmuş olan İsmail Kâmil paşadır, Yusuf Kâmil paşa değildir.

Yusuf Kâmil Paşanın mutasarrıflığı, valiliği yoktur. Daima vükela- lıkta bulunmuştur. Zihninin hecvettiği «Hüseyin», Yusuf Kâmil Paşanın kethüdası ve Şirketi hayriye müdürü «Hüseyin Haki» efendidir.

Sahife 63: Fatin efendiye ait hecvden bahsolunduğu sırada «teske- resini tertip ederken taşra şairlerine okadar ehemmiyet vermemiştir» deniliyor. Zihni de Fatin hakkındaki manzumede

«Eylemiş tercemei halime şek Voyvada kâtibi yazmış o eşek
Hem bir alâ gazelim kaydeterek Bazı eş'arı da vardır diyerek... »

diyor.

Fatin efendi, Zihni efendinin tercemei halini kendinden isteyüp al- dıktan sonra «şek» etmiş ise Zihni nin ikinci mısrada kafiye olarak iradettiği kelimeye müstahak olur. Zihni nin tercemesini istihsal ede- meyüp de «şek» eylemiş ise mazurdur. Zihni nin divanı, tezkerenin hini tertibinde tabedilmemiş olduğundan Fatinin keyfiyete ittılâ edememiş ol- ması muhtemeldir. «Taşra şairlerine ehemmiyet vermemesi» onların ter- cemei hallerini bulamayarak bildiği kadar yazdığına hamlolunabilir.

Hersekli Ârif Hikmet bey merhum, «Fatin in, aksayi âmâl adettiği rütbei rabiaya nail olmak için tezkerei şuarayi tertip» eylediğini söylerdi.

Hakikat hal, bence mechul olmakla beraber Fatin merhumun bu tezkerei vücade getirmek için isticlal ettiği, tetkikata pek okadar lüzum görmediği anlaşılıyor. Binaenlaeyh İstanbul şairleri hakkında ihtiyar edilmeyen tedkikatın taşra şairleri hakkında ihtiyar edilmeyeceği tabii- dir. Bu hal, şairlere değil, tedkikata ehemmiyyet verilmemesinden mün- baistir.

Fakat Fatin efendi merhum, İstanbul ve taşra şuarasına müracaat edüpte

tercemei hallerini ve şiirlerini istihsale muvaffak olamadysa, hakkında söylediğimiz sözlerde haksızlığımız tahakkuk eder.

«Tezkerei Fatin»e zeylolarak tertib etmekte olduğum «Kemalüş-şuara» namındaki eseri mufassal için müracaat ettiğim yaşlı ve genç şairlerden kısmı azamının gösterdikleri müşkilat, Fatin merhuma bu hususta bir hissei hak ayırmağa beni mecbur ediyor.

Fatin «Hatimetül eş'ar» tesmiye eylediği tezkeresini Kadi asker mirzazade Salim ve ricalden Sefayi efendilerin tezkerelerine zeylen tertibetmiştir. Halbuki Salim ve Safayi tezkerelerinden sonra «tezkerei Ramis» vardır ki mürettibinin hattile muharrer ve Müstekim zade Süleyman Sadettin efendi merhumun kalemile musahhah olan müsveddesi, sahaflar şeyhi zade Esat efendi merhumun evvelce Yerebatandaki kütüphanesi mahsusunda mahfuz idi. Şimdi Süleymaniye medresesine naklolunan kütüphanesindedir. Fatin, bu tezkereyle Bayezit camii derununda Veliyüttin efendi kütüphanesinde bulunan «Tezkerei şefskat» tan ve enderun şuarasını ihtiva eden «Miratüşşiir» namındaki tezkereden haberdar olmadığı için Salim ve Sefayi tezkerelerine zeyl yazmıştır. Eğer diğer tezkerelerin vücuduna vakıf olsaydı tezkeresini anlara zeylederdi. Bu keyfiyette tetkikattaki noksana delildir.

Sahife 66 : «İstanbulda şair geçinenlerden Ziver efendi isminde bir zat» denilen zat 1278 de şeyhülharem iken vefat eden Ahmet Sadık Ziver paşadır. Tercemei halini mülga evkaf nezaretince tabettirilen «Evkaf nezaretinin tarihçei teşkilatı ve nüzzarın teracümü ahvali» namındaki eseri naçizde yazmışım. Zamanında erbabı kemalden maduttu. Zihni «Gazeli sepkü rabıttan uryan götü çıplak başı kel bir oğlan» demekte ve maayibi saire isnadında haksızdı. Asarı nesriye ve şiriyesi ikinci oğlu şaradan ve erbabı istikametden Bahaüttin bey merhum tarafından «asarı Ziver paşa» ünvanile tabettirilmiştir.

Sahife 73: Okunamadığı için yerleri boş bırakıldığı beyan olunan kelimeler şunlardır: «O fettan çeşmine....» «Sana öğrettiğim resmi cefay...» «demişsin Zihni bilmezdi....». Kütüphanemde bulunan «Sergüzeştname» nushası Zihninin hattı destile muharrerdir. Nihayetinden bir kaç sahife zayi olmuştur. Ben bu nushayı yirmi yedi sene evvel Erzurumlu bir sahaftan iştira etmişim. Kenarlarında — Divanı matbuunda mukayyet olmıyan — üç gazel ve parmak hisabile yirmi dört manzume vardır. «Vardım ki yurdundan ayak götürmüş» manzumesi o miyandadır.

«Erzurum şairleri» ünvanlı eserde Zihninin «memleketi ile muhabereye ve bu suretle hayat ve asarına ait malûmat toplamağa çalışmış olduğum» söyleniyor. Ve bursalı Mehmet Tahir beyin Osmanlı müellifle-

rinde Zihninin tercemei hali mufassalını yazdığım gösterilmiş ve «tercemei halin tercemei hali» ünvanile zeylelediğim «Fikarat, kadirşinaslık yüzünden çekilen dertlere bir misali ibret iştimaldır» denilmiş olduğundan bahsedildikten sonra bu eseri henüz neşretmediğim beyan olunuyor.

Ziyaü'ttin Fahri bey, bu eserleri yazmazdan evvel bir kere nezdime gelmiş ve Zihni hakkında benden malumat almak arzusunda bulunduğunu söyleyüp galiba kesreti meşguliyyetten dolayı bir daha görünmemişti. Görüştüğümüz gün Zihni hakkında ne suretle istihsali malûmat eylediğimi ve müteferriatını kendine anlatmışım. Muhtasaran buradada söyleyeyim :

Mebadii şebaptabir gece yakacıkda eviddayi muhteremeden reji komiseri Nuri bey merhum nezdinde bulunduğum sırada Zihninin «vardımkı yurdundan ayak götürmüş Yavru göçmüş ıssız kalmış otağı» beytiyle başlayan manzumesini [1] Kemali takdirle okumuştum. Zihninin ismi o zamandan zihnime girerek bazı üdeba ve şuara ile beraber anı da tetkik etmek istedim. Bir müddet sonra elime geçen «Sergüzeştname» Zihninin tercemei halini yazmak için medarı şevkoldu. Bir kerrede memleketinden sormağı muvafık gördüm. Bayburt kaymakamına müracaat eyledim, malûmat istedim.

Hayli zaman sonra kaymakamın cevapnamesini hamilen bir zat geldi. Zihninin hafidi olduğunu ve bir memuriyet isthsal ve büyük pederrine müteallik bazı asari tevdi etmek üzere geldiğini söyledi. Matbu divanı, Sergüzeştnameyi, bundan mülahas tercemei hali Zihninin hattile muharrer iki verekeyi verdi. Mükerreren para teklifile Sergüzeştnamenin istinsahını reca ettikleri halde müsade etmediğini söyleyerek tavrı imtina göstermeğe başladı. Nezdindeki sergüzeştnameyi ira'e ettim, müte hayyır oldu. Büyük pederinin yazısı olduğunu söyledi.

Bir memuriyet istihsali için elden gelen muavenetin diriğ edilmeyeceği ve evvel bevel bir arzıhal ile merciine müracaat eylemesi ifham olundu. Teşekkür ettiği halde bir kaç gün sonra gelüp süratle memuriyet alınamayacağını aşınaları söylediklerinden haman memleketine avdet edeceğini ve tevdi ettiği şeylerin iadesini ifade etmesi üzerine derhal iade olundu. Bayburda azimetinden sonra Erzurum valisine tavsiyename yazdırılmasını reca etmesile muvafakat eyledim. memnunen ve müteşekkiren gitti. İki gün sonra «Huzuru ibtigai keremkârilerine» serlevhali bir tezkerei acibe gönderdi. Gûya kendini sureti mahsusada İstanbula davet etmişim. davetime icabette gelmiş. Han köşelerinde bırakmışım, zulm edi-

[1] Bu manzumeyi sultan Abdülazizin baş mabeyincisi şuaradan Nevres paşa [vefati 1289] Hicaz makamından şarkı olarak bestelemiştir.

yormuşum. Daha bir çok laftan sonra «bu ehvali pür melalimizi gazeteye mi dercedelim. Yoksa atebei felek mertebeye kadar mı ağlayalım» diyor. Tezkerei mefsedet engizi getiren acibülkiafe adem, hafidin kardaşı olduğunu söylemesiyle «sen niçin geldin» dedim.

«Efendüm emretmişsün de anın için geldim» dedi. Meğer bunlar kavurma satmağa, ve bir memuriyet almağa gelmişler. Zihninin torunu, bir takım casus ve menhusların teşvikiyle öyle korkunç bir zamanda beni «gazeteler ve atebei felek meretebe» ile tehdit ve ihafeederek bir şey çarpmağa kalkışmış, kapı kapı dolaşarak benden şikâyet ve gördüğü zulümü hikâyet ettektan sonra, bir gün evime geldi, talebi af eyledi.

Kadir şınaslık yüzünden çekmediğim çille kalmadı. Bu da ana zamimei zemime oldu. Mesele beynelehibba günerce medarı bahs ve mekal oldu, rahatımı ihlâl etti. Ceddinin ihyayi namına hizmet ve kendinede filen muavenet etmek teşebbüsü insaniyetkâranesinde bulunurken bu ademin etvarı terraranesi, şevki kadirşenasanemi uzun müddet sektedar etti. «Günaha girmemek istersen sevaptan kaç» mısraını virdi zeban etmeğe mecbur oldum.

Bursalı Mehmet Tahir bey merhumun «Osmanlı müellifleri» nde «tercemei halin, tercemei hali» dediği - pek muhtasar anlatdığım - bu vakâ'dır. Mükerreren söylediğim vechile hengâmei mütarekede İngiliz ve Fransız kuvayı askeriyesince hanemin işgal ve kütüb ve evrak ve eşyandan bir kısmının zabt ve yağma edildiği sırada «Zihni-ye müteallik müsveddatta zay olduğundan topladığım malûmatı risale şeklinde neşredemedim. Esasen yazılarımdan hangisini neşrettim ki, nevbet Zihniye gelsin. Zihni hakkındaki mafuzatım «Kemalüşşuara» namındaki esere dercedilmişdir.

* * *

Henüz layıkıyla mütalea ve tetkik edemediğim « Erzurum şairleri » unvanlı esein bir iki noktası hakkındada bir iki söz söyleyeyim :

Sahife 58 : 1200 - 1210 tarihleri arasında doğduğundan ve 1280 de vefat ettiğinden bâhsolunan «Natiki» efendinin yaşı ve divanı hakknda vaktiyle «Tasviri efkyar»ın 1 safer 1279 tarihli nüshasında gördüğüm, kaydeylediğim ilânı buraya nakletmeği münasip gördüm :

«Erzurumda reisülulema müftii sabık mekremetlu Tursun Natik efendinin toksan yaşını geçmiş olduğu hâlde lisanı Türkide tertip eylediği divanı esrari mahallemden mekâmı âliye taktim olunarak lieclittemyiz meclisi maarifi umumiyyeye hevale buyurulmuştur».

Asıl şayan tahkik olan mesele, divanın meclisi maarifce «temyiz» olunduktan sonra nerede kaldığıdır.

Şahife 95 : İsmail Habib beyin zanni gibi Akif paşanın rakibi Ethem Pertev paşa değil, Mehmet Saif Pertev paşa olduğu söylendikten

sonra «Pertev Mehmet Sait paşa, İzmitli dir ve kabri İstanbuldadır» deniliyor. Bu zat, Darıcada doğmuş dir. Pederi Kırımdan gelmiştir. Kırımda Anadoludan keldiklerini Hafidi Aziz bey merhum söylerdi. 1253de Edirneye nefi ve orada ihğnak idilmiş dir. Edirne de İstanbul yolındaki kabristan- da metfun dir. Balkan harbinden sonra Edirneye azimetimizde mezarını görmüş ve kitabesini yazmış idim. Böyle ufak tefek şeyler ehemiyetli görünmezse de teracümi ehval ile iştiğal edenlerin ileride zihnini teşviş eder.

Sahife 96 : Ziya paşa, bazı asarda «Abdülhamit Ziya» ve «Ziaüddin» suretlerinde kayd olunduğu beyân olunuyor. Müşarünilehin mührinde ve mezarında «Abdülhamit Ziaüttin» yazılıdır. Bittabi doğrusu budur.

Sahife 97 : «Âli pâşanın vefati üzerine İstanbula gelen Ziya bey meclisi valâ azalığına taiyn idilmiştir» deniliyor. Halbuki o tarihten dört sene evvel meclisi valâ, şurayi devlete tahvil olunmuşdı.

Sahife 97 : Ziya paşanın vefati 1295 yahut 1296 da olduğu zikr idiliyor. Ziya paşa, Adana valisi iken 8 Cümadelahire 1297 de [5 Mayıs 1296] da vefat itmiştir.